

੫ – ਮਰਾਂਦਾ

ਲੇਖਰਾਜ ਕਿਸ਼ਨਚੰਦ ਮੀਰਚੰਦਾਣੀ ‘ਅੜੀਜ਼’ (੧੮੯੭ – ੧੯੭੧) ਸਿੰਧੀ ਏਂ ਫਾਰਸੀਅ ਜੋ ਵਿਦਵਾਨੁ ਹੋ. ਹੀ ਮਜ਼ਿਮੂਨ ਨਵੀਸੁ ਹੋ ਤ ਨਾਟਕ ਨਵੀਸੁ ਬਿ ਹੋ. ਸ਼ਾਇਰ ਹੋ ਤ ਨਕਾਦੁ ਬਿ ਹੋ. ਖੇਡਿ ‘ਸੁਰਾਹੀ’ ਕਾਵਿ–ਸੱਗਰ ਤੇ ਮਰਕੜੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਅਕਾਦਮੀਅ ਇਨਾਮੁ ਅਤਾ ਕਥੋ ਹੋ.

ਸ਼ਾਇਰ ਅੜੀਜ਼ ‘ਮਰਾਂਦਾ’ ਕਵਿਤਾ ਮੌਂ ਕੇਤਿਰਿਧੂ ਈ ਨਸੀਹਤੁ ਛਿਨ੍ਹਿਧੂ ਆਹਿਨਿ. ਇਨਸਾਨ ਖੇ ਦੁਨਿਆ ਰੂਪੀ ਬਾਗ ਮੌਂ ਗੁਲ ਵਾਂਗੁਰੁ ਟਿੱਡੀ ਬੁਖਿਨਿ ਖੇ ਫਰਹਤ ਛਿਧਣੁ ਘੁਰਿਜੇ. ਬੁਖਿਨਿ ਤੇ ਦਿਆ ਕਰੇ, ਉਨਹਿਨਿ ਜੋ ਦੁਖੁ ਦੂਰ ਕਰਣੁ ਘੁਰਿਜੇ. ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਏਂ ਵਡਿੜਨਿ ਜੀ ਸ਼ੇਵਾ ਕਰਣੁ ਘੁਰਿਜੇ. ਮਹਿਨਤ ਖਾਂ ਮੁੰਹੁੰ ਮੋਡਣੁ ਨ ਘੁਰਿਜੇ.

ਬੁਧੋ, ਗਾਯੋ ਏਂ ਸਮੁੜ੍ਹੋ।

ਗੁਲ ਬਣਿਜੀ ਥੀ ਰਹ ਖਿਲਮੁਖੁ ਸਭ ਸਾਂ,
ਦੁਨਿਆ ਜੇ ਚਮਨ ਮੌਂ ਖਾਰੁ ਨ ਥੀ,
ਗਸੁ ਲਾਹਿ ਸਦਾ, ਸਿਖੁ ਕਹਿਲ ਕਰਣੁ,
ਕਹਿਂ ਲਾਡ ਕਡਹਿਂ ਆਯਾਰੁ ਨ ਥੀ.
ਪੀਤ ਮਾਉ ਸੰਦੀ ਨਿਤੁ ਖਿਜਿਮਤ ਕਾਰਿ,
ਥੰਡੀ ਵਾਟ ਸਵਾਟਾਈਅ ਜੀ ਇਹਾ,
ਜਿਨਿ ਨਾਯਨਿ ਸਾਂ ਕਧੁਝ ਪਾਲੇ ਕਡੋ,
ਤਿਨਿ ਸਾਣੁ ਸਾਮ੍ਹੂਂ ਕਹਿਂ ਪਾਰਿ ਨ ਥੀ.
ਰੇ ਇਲਮ, ਹੁਨਰ ਸੰਸਾਰ ਮੌਂ ਕਾ,
ਕਹਿੰਜੀ ਨ ਕਡਹਿਂ ਥਿਏ ਇੜਤ ਥੀ,
ਪਢੁ ਇਲਮੁ ਵਰੀ ਸਿਖੁ ਤਹਿਂ ਸਾਂ ਹੁਨੁਰੁ,
ਬੇ ਇਲਮੁ ਨ ਥੀ, ਬੇਕਾਰੁ ਨ ਥੀ.
ਪੋਰਿਹਿਏ ਖੇ ਨ ਜਾਣਿਜਿ ਏਬੁ ਕਡਹਿਂ,
ਮਹਿਨਤ ਖਾਂ ਨ ਮੁੰਡਾ ਮਰਦ ਹਡਹਿਂ,
ਖਾਰਾਡ ਬੁਖਿਯਨਿ, ਬੇਵਾਹਨਿ ਖੇ,
ਪਰ ਪਾਣ ਕਡਹਿਂ ਪੇਨਾਰੁ ਨ ਥੀ.
ਦਿਲਿ ਦੇਸ ਜੇ ਹਰਹਿਕ ਚੀਜ਼ ਸਾਂ ਰਖੁ,
ਫ਼ਰੰਦੁ ਵਤਨ ਜੋ ਬਣਿਜਿ ਸਚੋ,
ਕਂਜਿ ਕੌਮ ਤਾਂ ਪਹਿੰਜੀ ਜਾਨਿ ਫਿਦਾ,
ਦੇਸਿਯੁਨਿ ਸਾਂ ਫਿਰੀ ਗੁਦਾਰੁ ਨ ਥੀ.
ਪਾਡੇ ਜੋ ਸੁਜਾਣਿਜਿ ਨੰਗੁ ਸਦਾ,
ਜਾਣਿਜਿ ਤੂਂ ਉਨਹਨਿ ਖੇ ਪਹਿੰਜੋ ਅੜੀਜ਼,
ਹੀਅ ਮੁਹਿੰਜੀ ਨਸੀਹਤ ਦਿਲਿ ਸਾਂ ਵਠਿਜਿ,
ਦੁਨਿਆ ਮੌਂ ਖਰਾਬੁ ਏਂ ਖਵਾਰੁ ਨ ਥੀ.

नवां लफ़्ज़

खारु - कंडो
हुड्हिं - हरिगिजि, बिलकुलि
कहिल करणु - दया करणु
नंगु - इज़त

पेनारु - पिनंदडु
आजारु - मुसीबत
सवाटाई - फ़ाइदो

ग़दारु - देस डोहो
फ़र्ज़दु - पुटु, सुपुत्र
फ़िदा - कुर्बानु

अभ्यासु

सुवालु १. हेठियनि सुवालनि जा जवाब हिक खिनि जुमिलनि में लिखो.

- १) वतन लाइ असांखे छा करणु घुरिजे?
- २) बे इल्मु इन्सान जी कहिडी हालति थिए थी?

सुवालु २. हेठिएं सुवाल जो जवाबु थोरे में लिखो.

- १) शाझर 'मर्यादा' कविता में कहिड़ियूं सिखियाऊं डिनियूं आहिनि?

सुवालु ३. (अ) हेठियनि जा जोडा मिलायो.

- १) गुलु बणिजी थी रहु
- २) पीउ माउ संदी
- ३) पाडे जो सुञ्चाणिजि
- ४) महिनत खां न

१. नितु खिजिमत करि
२. नंगु सदा
३. मुडंदा न मर्द हुड्हिं
४. खिलमुखु सभ सां

(ब) हेठि डिनल लफ़्जनि जा जिद लिखो.

गुलु, देसु, खिलमुखु, बेकारि, खराबु

(स) हेठि डिनल सिटूं चिटीअ रीति समुझायो.

- १) पीउ माउ संदी नितु खिजिमत करि,
थई वाट सवाटाईअ जी इहा.
- २) जिनि नाजनि सां कयुड पाले वडो,
तिनि साणु साम्हूं कंहिं पारि न थी.

पूरक अभ्यासु

(१) शझर - बंद ते अमली कार्य.

गुलु बणिजी कड्हिं पेनारु न थी.

१) सिटुनि मां मुनासिबु लफ़्ज खणी हेठियां खाल भरियो.

१. दुनिया में असां खे गुलु बणिजी सभा सां थी वहिवारु करणु घुरिजे.
२. असांखे न बणिजी ग़रीबनि जी बुख दूरि करणु घुरिजे.
३. इल्म सां जो हुअणु ज़खरी आहे.
४. असां खे पंहिंजनि वडनि जी करणु घुरिजे.

(२) हेठियुनि सिटुनि खे दुरुस्तु करे लिखो.

- अ) इलमु पढण सां गडु तकरीरबाजी सिखणु घुरिजे.
- ब) गमु छडे असांखे इलमु सिखणु घुरिजे.

(३) डुनल मिसालनि मूजिबु उहे लफऱ्या गोल्हियो जिनि में 'बे' अग्रियाडी लगाइण सां लफऱ्या तियारु करे संधिजनि था.

मिसाल : इलमु - बेइलमु
कारि - बेकारि

आज्ञारु, वाट, हाजरु, अन्तु, हुनुरु, असरु, गमु, वाह, इज्जत

(४) गुलाब जे गुल जी आतमु कहाणी लिखो.

मौज मस्ती

१) पिरोलियूं सलियो

१. कारो कारो रंगु अथसि
तोसां मूळां संगु अथसि
कडुहिं नंदो आ त कडुहिं वडो आ
बिलकुलि गूळो सफऱा जडो आ.

२. हिन छोकर जो पीउ आहे
मुंहिंजे पीउ जो पुटु
मूळे भाउ न आहे को
समुझायो हीअ सिट.

३. वण ते आहे, पंछी नाहे
डाढी आहे, काजी नाहे
पाणी छुलिके, बर्तनु नाहे
जुमण मरण ते घुरिबलु आहे.

२) अचो त खिलू

१. ग्राहकु : (दुकानदार खे) तव्हांजे दुकान में रखियल जूता केतिरो मजिबूत जटाउ कंदड आहिनि? उन जी कहिडी गैरन्टी आहे?

दुकानदार : छा बुधायांड. अजु ताई जेको बि ग्राहकु हिकु दफऱो जूता खरीद करे वियो आहे, खियों दफऱो आयो ई कोन्हे! इहा का घटि गैरन्टी आहे?

२. रमेशु : (पीउ खे) अजु क्लास में मास्तर साहिब जे सुवाल जो जवाबु सिर्फ मूळुधायो, बिए कंहिं बि कोन बुधायो.

पीउ : सुवालु कहिडो हो?

रमेशु : मास्तर साहिब पुछियो त दरीअ जो शीशो कंहिं भगो आहे?

३. पीउ : (पुट खे) राजू! तूं घर में हेतिरी देरि खां मुर्गो छो ठहियो बीठो आहीं?

पुटु : पपा, तव्हां ई चवंदा आहियो त जेको कमु इस्कूल में करे अर्चीं, सो वार्पासे घर में करे डेसदो करि.

४) खमीस गाल्हाए थी इन ते पंहिंजा वीचार लिखो.

५) सिंधी नाच-छेज ऐं झुमिरि ग्रूप ठाहे लुत्फु वठो.

६) तव्हां खे जेकडुहिं हिक हफऱ्ये लाड प्रथान मंत्री मुकिरु कयो वजे त पूरो करियो.

७) क्लास में सिंधी / हिंदी गीत गाए बुधायो.

